

УДК 342.9:347.961

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2024.23.24>

Розсоха С.С.

кандидат юридичних наук, докторант
Науково-дослідний інститут публічного права

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НОТАРІАЛЬНОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ

Вступ. Науковий аналіз адміністративно-правового статусу Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату в Україні має важливе значення для забезпечення функціонування українського нотаріату латинського типу, який базується на значній автономії нотаріусів. Це вимагає щоб вони були добросовісними та професійними, виконувати свої обов'язки перед державою і громадяни добросовісно.

Будь-які норми права мають бути захищені засобами примусу, та (або) переконання та заохочення. В іншому випадку вони перетворюється на хороші засади, однак, які не будуть втілені у правозастосування, що призводить до вихолощення з них права. Саме таким органом в системі нотаріату України який забезпечує добросовісне та професійне виконання нотаріусами норм здійснення нотаріальних угод та інших професійних обов'язків, а також наповнення українського суспільства (домогосподарств та бізнесу) новини нотаріусами є Вища кваліфікаційна комісія нотаріату. Вона має складну юридичну природу, специфічну систему формування засадах паритету держави та органів нотаріально самоврядування. Саме на неї попадаються самі складні управлінські психологічні питання для нормального функціонування нотаріальної системи в Україні, зокрема позбавлення особи статусу нотаріуса шляхом застосування адміністративного примусу, за грубі порушення прав та законних інтересів громадян, публічного інтересу держави та суспільства.

Огляд останніх досліджень. До певних аспектів адміністративно-правового статусу Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату в Україні звертали свою увагу такі вчені як

О. Артеменко, К. Білько, К. Білько, Л. Данюк, М. Долинська, К. Досінчук, Д. Журавльов, Н. Ільєва, Д. Кушнір, О. Мартинюк, У. Палієнко, М. Руденко, Р. Савчук, Ю. Солошенко, В. Тищенко, С. Токарева, К. Чижмарь, В. Юрах та інші. Однак, безпосередньо до предмету нашого аналізу вони не звертались. Отже стаття є актуальною.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії адміністративного права, теорії нотаріальної діяльності та діючого законодавства розкрити особливості адміністративно-правовий статусу Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату в Україні

Виклад основних положень. Згідно з профільним Законом України від 02.09.1993 № 3425-ХІІ для оцінки рівня професійної готовності осіб, які хочуть працювати професійним нотаріусом, та для прийняття рішення про скасування свідоцтва про право на виконання нотаріальної діяльності утворюється Вища кваліфікаційна комісія нотаріату при Міністерстві юстиції України [1]. На думку О. Артеменко аналізована нами Комісія є важливим органом, який відповідає за забезпечення професійної кваліфікації та контроль дотримання вимог законодавства у сфері нотаріату. Вона має подвійне представництво, що сприяє об'єднанню атестаційно-навчальних та дисциплінарно-контрольних функцій. Такий підхід дозволяє забезпечити ефективне керівництво та нагляд за діяльністю нотаріусів, що є важливим аспектом в забезпеченні довіри до нотаріальної системи [2].

Отже, Вища кваліфікаційна комісія нотаріату є головним органом для забезпечення професійної кваліфікації та контролю дотри-

мання вимог законодавства у сфері нотаріату. Її подвійне представництво дозволяє об'єднати атестаційно-навчальні та дисциплінарно-контрольні функції, що сприяє ефективному керівництву та нагляду за діяльністю нотаріусів, що є необхідних для належного функціонування та довіри до нотаріальної системи.

Р. Савчук доводить що адміністративно-правовий статус публічних (на прикладі правоохоронних) органів визначається як галузевий правовий статус, який конкретизує загальний правовий статус щодо адміністративно-правових правовідносин. Він співвідноситься з адміністративно-правовим як загальне та спеціальне. Його аналіз неможливий без з'ясування основних напрямків діяльності публічного органу, які розкривають їх місце, роль та соціальне призначення. Адміністративно-правовий статус визначається адміністративно-правовими нормами, які встановлюють повноваження органів, їх місце та роль у системі державної влади, взаємовідносини та гарантії їх діяльності. До структурних елементів адміністративно-правового статусу відносяться мета, завдання, функції, повноваження, юридична відповідальність та гарантії діяльності [3].

В нашому предметі аналізі слід відзначити, що вища кваліфікаційна комісія нотаріату відповідно до наведених вище положень має наступні повноваження визначення рівня професійної підготовленості осіб: Комісія встановлює рівень професійної підготовленості осіб, які бажають займатися нотаріальною діяльністю. Прийняття рішення щодо анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Здійснення допуску до складання кваліфікаційних іспитів. Прийняття рішення на підставі результатів кваліфікаційних іспитів щодо видачі або відмови у видачі свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Розгляд подань про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Рішення, прийняті Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату,

можуть бути оскаржені до адміністративного суду [1]. Вона відповідає за визначення професійної кваліфікації кадрів у сфері нотаріату та контроль за дотриманням ними вимог законодавства. Основною процедурою перевірки професійної придатності нотаріусів є кваліфікаційні іспити, результат яких визначає можливість отримання ними свідоцтва на право здійснення нотаріальної діяльності. Структурно вона є постійно діючим атестаційно-кваліфікаційним органом, у складі якого представлені як професійні нотаріуси, так і службовці Міністерства юстиції. Це вказує на об'єднання у функціях комісії атестаційно-навчальних та дисциплінарно-контрольних повноважень. Така двоєдина природа обумовлена її кадровим складом, який формується за участю Нотаріальної палати та відділами юстиції Міністерства юстиції України, що забезпечує виконання контрольно-наглядових функцій щодо нотаріусів [4].

Слід підкреслити, що основними завданнями Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату в Україні є визначення рівня професійної підготовленості осіб, які мають намір стати нотаріусами, розглядає питання про анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Що в цілому забезпечує високий стандарт якості й професійної підготовки серед нотаріусів. Члени Комісії делегуються Мін'юстом та Нотаріальною палатою України, і кожен член має рівні повноваження. Для того щоб нотаріус був делегований до складу Комісії, він повинен мати стаж роботи не менше 12 років, не мати дисциплінарних стягнень або зупинення діяльності через порушення законодавства, а також не мати анульованого доступу до відповідних реєстрів. Повноваження членів Комісії тривають три роки, після чого склад може бути оновлений. У разі закінчення строку повноважень складу Комісії, а також у випадку відмови певного нотаріуса входити до нового складу, Мін'юст може делегувати необхідну кількість осіб для формування нового складу. Також передбачена можливість дострокового

відкликання члена Комісії за рішенням делегуючого органу [5].

Отже, Вища кваліфікаційна комісія нотаріату має комплексний адміністративно-правовий статус, що визначає його роль, функції та взаємовідносини з іншими суб'єктами в системі публічного адміністрування. До основних ознак її адміністративно-правового статусу слід віднести невід'ємно провідну роль системі українського нотаріату, як спеціального публічного органу, що має дуалістичну природу. Діяльність комісії регулюється національним законодавством зовнішнім виразом якого є норми права, серед яких головне місце належить адміністративно-правовим. Адміністративно-правовий статус комісії включає мету, завдання, функції, повноваження, юридичну відповідальність та гарантії діяльності. Склад Комісії формується з представників Міністерства юстиції та Нотаріальної палати, кожен з яких має рівні повноваження.

С. Токарева доводить, що адміністративно-правовий статус публічних органів в Україні визначається як категорія, що охоплює широкий спектр аспектів їхньої діяльності. Ця категорія включає в себе різноманітні аспекти, такі як порядок створення та ліквідації органів, їх права та обов'язки, повноваження, межі компетенції, принципи, мету, функції, організаційну структуру, гарантії та відповідальність. Основною метою адміністративно-правового статусу є забезпечення прав людини, демократії та розбудови правової держави. Його регламентація сприяє досягненню цієї мети шляхом встановлення чітких правил і принципів, які визначають поведінку правоохоронних органів у відносинах з громадянами, між собою та з іншими суб'єктами права [6].

В контексті викладеної слушної теоретичної позиції слід відкреслити, що голова Комісії визначається Мін'юстом, але сама комісія має право обрати кандидатуру голови та надіслати рекомендаційну пропозицію Мін'юсту. Також визначено, що одна особа

не може обіймати посаду голови комісії два строки поспіль. Заступник голови обирається з числа членів комісії. Голова комісії відповідає за організацію роботи комісії, розподіл обов'язків, проведення засідань, підписання документів та надання доручень секретарю. Секретар комісії призначається з числа представників Мін'юсту та відповідає за підготовку та організацію проведення засідань, ведення протоколів та виконання інших повноважень, передбачених регламентом комісії. Члени комісії звільняються від виконання службових обов'язків під час участі у засіданнях комісії зі збереженням середнього заробітку [5].

Отже, адміністративно-правовий статус голови та секретаря Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату визначається рядом важливих аспектів. А саме Голова Комісії призначається Міністерством юстиції, проте сама комісія має право надіслати рекомендаційну пропозицію Мін'юсту. Заступник голови обирається з числа членів комісії. Встановленням, що одна особа не може обіймати посаду голови комісії два строки поспіль. Голова комісії відповідає за організацію роботи комісії, розподіл обов'язків, проведення засідань, підписання документів та надання доручень секретарю. Секретар комісії призначається з числа представників Міністерства юстиції та відповідає за підготовку та організацію проведення засідань, ведення протоколів та виконання інших повноважень, передбачених регламентом комісії. Члени комісії звільняються від виконання службових інших обов'язків під час участі у засіданнях комісії зі збереженням середнього заробітку.

С. Кушнір доводить, що адміністративно-правовий статус сервісного адміністративного органу є важливою правовою категорією, яка визначає їхнє місце та роль у системі державних інституцій, а також їхню функціональну сферу. Основні елементи цього статусу включають права та обов'язки центрів, які є основною складовою їхньої діяльності. Додаткові елементи, які також

мають значення, включають адміністративну правосуб'єктність, завдання та функції, повноваження та адміністративно-правову відповідальність. Розуміння цих елементів допомагає зрозуміти їх роль та функції у публічній системі та їхнє місце у взаємодії з громадянами та іншими суб'єктами [7].

На своїх засіданнях Комісія вирішує, чи має особа право скласти кваліфікаційний іспит для отримання права на зайняття нотаріальною діяльністю. Вирішує, чи надати особі свідоцтво, що підтверджує її право на зайняття нотаріальною діяльністю. Надає право особі, яка має право на зайняття нотаріальною діяльністю, однак протягом трьох років не здійснювала таку діяльність чи не мала відповідного досвіду на складання нового кваліфікаційного іспиту. Здійснює підтвердження або непідтвердження кваліфікацію особи для зайняття нотаріальною діяльністю. У разі сумнівів у добросовісності проходження тестування може вирішити провести повторне тестування. У випадку порушень чи невідповідності може прийняти найсуворіше інструктивні рішення щодо анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю¹. Наприклад, на засіданні 5 квітня 2021 року Вища кваліфікаційна комісія нотаріату при Міністерстві юстиції України позбавила свідоцтва 10 нотаріусів за неодноразові грубі порушення законодавства. Це свідчить про високий рівень контролю та відповідальності у сфері нотаріату в Україні, який забезпечується нею [5].

Отже, Вища кваліфікаційна комісія нотаріату має широкі компетенції щодо проведення атестації нотаріусів та претендентів на посаду нотаріуса, здійснюючи контроль за їхньою діяльністю та дотриманням вимог ними законодавства правил етичної поведінки.

О. Руденко з'ясував, що адміністративно-правовий статус спеціального публічного органу полягає у визначенні його місця і ролі

системі органів виконавчої влади та суспільства в цілому. Цільовий аспект, що описує місію органу у забезпеченні охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Організаційний аспект, що відображає порядок створення, зміни та припинення правового статусу, а також її структуру. Структурний включає систему завдань, функцій та повноважень поліції. Публічно-запобіжний аспект охоплює етичні правила поведінки та відповідальність у випадку невиконання обов'язків або зловживання владою. Спеціальний встановлює особливості поведінки та повноважень [9].

Так рішення Комісії приймається більшістю голосів присутніх членів, а у разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос голови. Такі рішення викладаються в письмовій формі, підписуються головуючим та членами Комісії, які брали участь у засіданні. Зазначається також, що якщо засідання проводиться у форматі відеоконференції, рішення надсилається на адреси електронної пошти членів Комісії для підписання за допомогою кваліфікованого електронного підпису. Комісія має право отримувати від інших державних органів, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності та їх посадових осіб інформацію, яка є необхідною для реалізації своїх повноважень. Це дозволяє Комісії мати доступ до відомостей, необхідних для прийняття обґрунтованих та об'єктивних рішень у сфері нотаріату [5].

Висновки. Отже, адміністративно-правовий статус Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату охоплює кілька важливих складових: Цільовий аспект, який визначає місію Комісії – це забезпечення нотаріату добросовісними, професійними та відповідальними перед народом України і державою нотаріусами. Організаційний аспект, що описує порядок створення, зміни та припинення правового статусу Комісії, а також її структуру. Структурний аспект, який включає систему завдань, функцій та повноважень

¹ Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 року № 923. Офіційний вісник України від 9 вересня 2011 року, номер 67, сторінка 70, стаття 2584. Код акта: 58151/2011. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/923-2011-%D0%BF/card6#Public>

комісії у сфері нотаріату. Публічно-запобіжний аспект, що охоплює етичні правила поведінки та відповідальність членів Комісії. Спеціальний аспект, який встановлює особливості поведінки та повноважень Комісії

у сфері нотаріату. Додатково слід підкреслити що, рішення комісії приймаються більшістю голосів присутніх членів, з урахуванням важливості голосу голови у випадку рівного розподілу голосів.

Анотація

Стаття комплексно розглядає адміністративно-правовий статус Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату в Україні, визначаючи його складові: цільовий, організаційний, структурний, публічно-запобіжний та спеціальні аспекти. Комісія має за мету забезпечення належного функціонування нотаріату, обираючи добросовісних та професійних нотаріусів та контролюючи дотримання ними законодавства. Це головний орган для забезпечення професійної кваліфікації та контролю в цій сфері, об'єднуючи атестаційно-навчальні та дисциплінарно-контрольні функції. Склад Комісії включає представників Міністерства юстиції та Нотаріальної палати з рівними повноваженнями. Вона грає ключову роль у системі українського нотаріату, маючи дуалістичну природу та підкоряючись національному законодавству, особливо адміністративно-правовим нормам. Адміністративно-правовий статус комісії визначається метою, завданнями, функціями, повноваженнями, юридичною відповідальністю та гарантіями діяльності. Рішення Комісії приймаються більшістю голосів присутніх членів, а голос голови має важливе значення у разі рівного розподілу голосів. Вона здійснює важливий контроль за нотаріусами та забезпечує належний рівень довіри до нотаріальної системи. Адміністративно-правовий статус голови та секретаря Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату визначається рядом суттєвих аспектів. Голову Комісії призначає Міністерство юстиції, проте сама комісія має право надіслати рекомендаційну пропозицію Мін'юсту. Заступник голови обирається з числа членів комісії. Встановлено, що одна особа не може обіймати посаду голови комісії два строки поспіль. Голова комісії відповідає за організацію роботи комісії, розподіл обов'язків, проведення засідань, підписання документів та надання доручень секретарю. Секретар комісії призначається з числа представників Міністерства юстиції та відповідає за підготовку та організацію проведення засідань, ведення протоколів та виконання інших повноважень, передбачених регламентом комісії.

Ключові слова: голова комісії, добросовісність, довіра, нотаріат, нотаріус, професійність, публічне адміністрування, регламент, секретар комісії.

Rozsokha S.S. The administrative-legal status of the higher qualification commission of notaries in Ukraine

Summary

The article provides a detailed examination of the administrative-legal status of the Higher Qualification Commission of Notaries in Ukraine, delineating its components: the goal-oriented, organizational, structural, public-preventive, and special aspects. The Commission aims to ensure the proper functioning of the notarial system by selecting honest and professional notaries and monitoring their compliance with legislation. It serves as the primary body for ensuring professional qualification and control in this domain, amalgamating certification-training and disciplinary-control functions. The Commission's composition comprises representatives from the Ministry of Justice and the Notarial Chamber, each vested with equal powers. It plays a pivotal role in the Ukrainian notarial system, possessing a dualistic nature and subjecting itself to national legislation, particularly administrative-legal norms. The administrative-legal status of the Commission is delineated by its objectives, tasks, func-

tions, powers, legal liability, and operational guarantees. Decisions of the Commission are adopted by a majority vote of the attending members, with the chairman's vote holding significant weight in the event of a tie. It exercises crucial oversight over notaries and ensures an adequate level of trust in the notarial system. The administrative-legal status of the chairman and secretary of the Higher Qualification Commission of Notaries is determined by several essential aspects. The chairman of the Commission is appointed by the Ministry of Justice, although the Commission itself has the right to submit a recommendatory proposal to the Ministry of Justice. The deputy chairman is elected from among the members of the Commission. It is established that one individual cannot hold the position of chairman of the Commission for two consecutive terms. The chairman of the Commission is responsible for organizing the Commission's work, distributing duties, conducting meetings, signing documents, and issuing directives to the secretary. The secretary of the Commission is appointed from among the representatives of the Ministry of Justice and is responsible for preparing and organizing meetings, keeping minutes, and executing other tasks as stipulated by the Commission's regulations.

Key words: commission chairman, commission secretary, integrity, notarial system, notary, professionalism, public administration, regulation, trust.

Список використаних джерел:

1. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993р. № 3425-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383. 2024. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
2. Артеменко О. І. Вища кваліфікаційна комісія нотаріату: організаційно-правові засади утворення та проведення кваліфікаційних іспитів. *Вісник Академії адвокатури України*, (2), 289–298. 2013. https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2013/2-2_2013/32.pdf
3. Савчук Р. М. Поняття та структура адміністративно-правового статусу правоохоронних органів України. *Науковий вісник Івано-Франківського національного університету імені Івана Франка. Юридичний вісник*, 2024. (1) С.123–135.
4. Солошенко, Ю. В. Вища кваліфікаційна комісія нотаріату: організаційно-правові засади утворення та проведення кваліфікаційних іспитів (Частина 1). Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. 2020. URL: <https://cusu.edu.ua/ua/nz-pravo-arhiv/586-general-information/naukovi-chasopysy-tdpu/naukovi-chasopysy-pravo/publikatsii/11550-vyshcha-kvalifikatsiynna-komisiya-notariatu-orhanizatsiynno-pravovi-zasady-utvorennya-ta-provedennya-kvalifikatsiynnykh-ispitiv-chastyna-1>
5. Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 року № 923. Офіційний вісник України від 9 вересня 2011 року, номер 67, сторінка 70, стаття 2584. Код акта: 58151/2011. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/923-2011-%D0%BF/card6#Public>
6. Токарева С. Адміністративно-правовий статус правоохоронних органів: поняття і структура. *Часопис Київського університету права*. № 2. 2023. <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/863>.
7. Кушнір, Д. Поняття та елементи адміністративно-правового статусу центрів надання адміністративних послуг. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. (т. 2). С. 72–75.
8. Вища кваліфікаційна комісія нотаріату при Мін'юсті позбавила свідoctв 10 нотаріусів. аші Гроші. 2021. <https://nashigroshi.org/2021/04/12/vyshcha-kvalifikatsiynna-komisiia-notariatu-pry-min-iusti-pozbavyla-svidotstv-10-notariusiv/>
9. Руденко, М.М. Адміністративно-правовий статус національної поліції України в системі забезпечення організації та діяльності Міністерства внутрішніх справ України. *Право і суспільство*. 2023. <https://elar.naiu.kiev.ua/items/fb3f615a-be01-40ca-bdef-35519d1fd199>

10. Білько К.Ф. Адміністративно-правове забезпечення організації та діяльності нотаріату в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2015. 206 с.
11. Гулевська Г. Аналіз зарубіжного досвіду державного регулювання нотаріальною діяльністю та пріоритети запозичення в Україні. Підприємництво, госп-во і право. 2003. № 7. С. 57–61.
12. Долинська М.С. Становлення та розвиток законодавства про нотаріальну діяльність в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2017. 40 с.